

**UNIVERSITATEA „PETRU MAIOR”, TÂRGU-MUREȘ
FACULTATEA DE ȘTIINȚE ȘI LITERE**

TEZĂ DE DOCTORAT

- REZUMAT -

Coordonatori:

Prof. univ. dr. Cornel MORARU

Prof. univ. dr. Iulian BOLDEA

Doctorand:

Nicoleta-Doina POP (POCAN)

Târgu-Mureș

2016

**UNIVERSITATEA „PETRU MAIOR”, TÂRGU-MUREȘ
FACULTATEA DE ȘTIINȚE ȘI LITERE**

**Revista *VATRA*
- Studiu monografic -
- Rezumat -**

Coordonatori:

Prof. univ. dr. Cornel MORARU

Prof. univ. dr. Iulian BOLDEA

Doctorand:

Nicoleta-Doina POP (POCAN)

Târgu-Mureș

2016

CUPRINS

ARGUMENT	4
CAPITOLUL I - ÎNCEPUTURILE PRESEI ROMÂNEȘTI. SCURT ISTORIC.	12
1.1. Începuturile europene ale presei	12
1.2. Primele vârste ale gazetăriei românești	19
CAPITOLUL al II-lea - REVISTA VATRA - SERIA VECHĂ	36
2.1. Apariție. Context socio-cultural	36
2.2. Întemeietorii <i>Vetrei</i> . (Schițe de profil)	47
2.3. Ideologie asumată. Articolul-program <i>Vorba de acasă</i>	58
2.4. Structură. Rubrici. Colaboratori	62
CAPITOLUL al III-lea - DESCHIDERI CULTURALE	86
3.1. Poezia	86
3.2. Proza	104
3.3. Traducerile	119
3.4. Istoria, folclorul, arta și știința	122
3.5. Receptarea revistei în epocă	126
CAPITOLUL al IV-lea - RE-NAȘTEREA VETREI	130
4.1. Premisele apariției seriei noi la Târgu-Mureș	131
4.2. Perioada embrionară - suplimentul literar <i>Cadran mureșean</i>	139
4.3. <i>Vatra</i> târgumureșeană	148
4.4. Colectiv de redacție. Rubrici. Colaboratori.	165
4.5. Literatură <i>versus</i> comunism	192
CAPITOLUL al V-lea - VATRA POSTDECEMBRISTĂ	205
5.1. Semnele libertății	205
5.2. Metamorfozele revistei	209
5.3. <i>Ținte fixe</i> (Portrete în oglinzi paralele)	218
5.4. <i>Ținte în mișcare</i> (Anchetele <i>Vetrei</i>)	223
5.5. Literatură <i>versus</i> consumism	230
CAPITOLUL al VI-lea - REZONANȚE SOCIO-CULTURALE	236
6.1. Cărțile - eveniment	236
6.2. <i>Vatra</i> - reper valoric al presei postcomuniste	248
6.3. Dincolo de porțile redacției	250
6.4. <i>Vatra</i> în „ <i>evul media</i> ”	255
CONCLUZII	261
REFLECȚII LÂNGĂ VATRĂ (micro-dosar de receptare critică)	265
ANEXE	271
Anexa 1. Bibliografia Revistei <i>Vatra</i> - Seria veche (1894 - 1896)	271
Anexa 2. Index autori (<i>Vatra</i> , seria veche 1894-1896)	292
Anexa 3. Imagini relevante	304
BIBLIOGRAFIE	321

Revista VATRA. Studiu monografic.

- REZUMAT -

De-a lungul istoriei, în orice formă de organizare socială, cultura a avut funcții sociale și existențiale majore. Nicio societate, și cu atât mai puțin cea contemporană, nu poate exista fără cultură sau în afara acesteia. Ca formă superioară de manifestare a spiritului uman, ea încifrează relațiile ființei cu transcendența, cu istoria, cu semenii și cu propriul sine. Prin cultură, omul descoperă profunzimea semnificațiilor existenței, intuiește abisurile propriei ființe, cunoaște lumea la care se raportează, definindu-și și redimensionându-și continuu relațiile cu ceilalți și cu sinele.

Printre cele mai însemnate instituții care mijlocesc raporturile dintre cultură și societate se numără și revistele culturale. Ele constituie forme prin care cultura se socializează și își exercită toate funcțiile și prerogativele sale. Presa literară nu poate fi abordată în afara presei în genere, așa cum niciun alt tip de presă nu poate fi perceput în afara contextului economic, politic, social, și cultural, care o generează. Literatura reflectă deci, în mod evident, raportul de interdependență inevitabilă pe care îl are cu istoria, iar presa literară se situează în determinările aceluiași raport.

Cercetarea pe care am propus-o și care poartă titlul *Revista VATRA. Studiu monografic*, a urmărit apariția și evoluția acestei prestigioase reviste în ansamblul eterogen și polemic al presei românești. Teza de față se încadrează într-un demers analitic, de tip monografic și s-a născut din dorința de depăși ipostaza de cititor fidel, dar pasiv al uneia dintre cele mai importante reviste culturale românești din ultimele decenii.

Scopul fundamental al acestei lucrări l-a constituit realizarea primului studiu monografic dedicat uneia dintre publicațiile emblematice ale culturii române. În vederea realizării acestui deziderat, ne-am propus ca principale **obiective**: prezentarea evoluției revistei (perspectiva diacronică) și raportarea acesteia la epocile socio-istorice pe care le-a parcurs (perspectiva sincronică).

Motivația abordării acestui subiect a pornit de la observația că o astfel de lucrare lipsește la ora actuală și că ea ar aduce o informație utilă și sistematică asupra acestui subiect, după părerea noastră insuficient studiat sau analizat. Deși domeniul studiilor monografice este

explorat cu generozitate în ultimii ani (mai ales prin intermediul cercetărilor doctorale), acestea au, în general, ca subiect profilul unor personalități ale literaturii și ale culturii române, înscriindu-se într-un demers benefic de recuperare sau de redescoperire a acestora. Mult mai puține sunt însă studiile care își propun să surprindă, dintr-o perspectivă monografică, existența și evoluția revistelor culturale. De aceea, lucrările existente sunt cu atât mai importante, cu cât ele vin să completeze nu doar tabloul istoriei presei, ci și pe cel al literaturii naționale. Importante sunt, în acest sens, lucrările „*Gând românesc*” și *epoca sa literară*, de Vasile Fanache, „*Dacia literară*” - *Destinul unei reviste, viața unei epoci literare*, a Mariei Platon, și studiile apărute după 1990: *Ramuri, 1905-1995. Studiu monografic. Corespondență. Manuscrise. Bibliografie*, de Florea Firan, *Convorbiri literare 1867-1885. Monografie*, de Pavel Florea sau lucrarea Luminiței Marcu, *O revistă literară în comunism - Gazeta literară 1958-1965*.

În privința revistei *Vatra*, trebuie menționat un studiu dedicat seriei vechi, concretizat în lucrarea de licență a domnului Melinte Șerban, susținută în anii 60 la Universitatea din Cluj-Napoca, studiu care, nefiind publicat (și negăsindu-se în arhivele Universității), nu a fost disponibil cercetării. Seria nouă a revistei *Vatra* a fost luată în discuție doar tangențial, în cadrul unor cercetări ce vizau, fie evoluția presei într-un anumit areal geografic, fie analizau orientările și ideologiile unor reviste, în perioade istorice determinate. Pot fi amintite aici, remarcabilul studiu al Angelei Măgherușan Precup, *Memoria tiparului. Presa mureșeană în secolul XX* și lucrarea doamnei profesoare Mariana Gorczyca, *Să facem totul....Reviste literare și ideologie comunistă*.

Elementul de noutate și de originalitate al cercetării stă în însăși abordarea acestui subiect, care (în mod surprinzător) nu a fost, până acum, explorat sub aspect monografic. Au fost supuse analizei ambele serii ale revistei *Vatra* (seria bucureșteană, 1894-1896 și seria târgumureșeană, 1971- prezent) și, din acest motiv, principiul teoretic utilizat a fost cel al cronologiei istorice, care ne-a permis să urmărim evoluția diacronică a revistei și să observăm metamorfozele pe care le-a suferit, de-a lungul vremii, acest veritabil simbol cultural. Un alt element de originalitate îl constituie realizarea bibliografiei complete (însoțită de indicele de autori) a primei serii a revistei *Vatra*.

Metodele de cercetare și de analiză utilizate au fost adaptate specificului fiecăreia dintre cele două serii ale revistei. Astfel, în studiul seriei vechi am optat pentru comparatismul istorico-literar, pentru analiza de text (de exemplu, în cazul poeziei coșbuciene), am utilizat detaliul biografic semnificativ (pentru a contura personalitatea artistică a redactorilor și a colaboratorilor *Vetrei*) și am evidențiat formula structurală adoptată, subordonată ideologiei

estetice asumate și promovate de revistă.

Un aspect important, în reliefarea profilului literar și cultural al *Vetrei* bucureștene, l-a constituit și utilizarea citatelor reprezentative, selectate din dorința de a pune la dispoziția cititorului contemporan un material documentar veritabil, care astăzi este relativ greu de accesat (colecțiile seriei vechi regăsindu-se în doar câteva biblioteci din țară). În notarea citatelor am optat pentru păstrarea formelor originale de exprimare și de ortografie. Chiar dacă normele Asociației Române de Istorie a Presei permit operarea unor modificări în citarea fragmentelor preluate din reviste mai vechi, am preferat păstrarea nealterată a acestora, pentru a putea realiza (și prin intermediul grafiei și a limbajului) o imagine cât mai fidelă și mai completă a stadiului de evoluție a limbii și a culturii române, la sfârșitul secolului al XIX-lea (pentru a reda deci, „culoarea epocii”).

În cazul seriei noi, am îmbinat metodele descriptive cu cele analitice, pentru a reliefa profilul estetic și cultural al *Vetrei*, raportând revista la epocile socio-istorice pe care le-a traversat. Am considerat firească și necesară tratarea distinctă a celor două perioade parcurse de seria târgumureșeană: perioada totalitarismului comunist (1971-1989) și cea a „liberalizării” democratice, postdecembriste. Această perspectivă se regăsește și la nivelul structurii lucrării, prin existența capitolelor ce tratează, distinct, cele două perioade amintite.

Caracterul științific al cercetării este susținut de vastul material bibliografic utilizat. Fundamentul acestuia a fost constituit de colecțiile complete ale celor două serii ale revistei (seria veche - 44 de numere; seria nouă : 1971- prezent, peste 530 de numere). Acestora li se adaugă articole din colecțiile altor publicații (pentru seria veche: *Tribuna*, *Dreptatea* etc.; pentru seria nouă: *România literară*, *Familia*, *Cronica* etc.) dar și un bogat material bibliografic din domeniul literaturii, al publicisticii, al istoriei, al sociologiei etc.

Lucrarea este alcătuită din șase capitole, organizate la rândul lor într-o serie de subcapitole ce reliefează, treptat, metamorfozele acestei reviste ce a stat, încă de la început, sub semnul unui destin remarcabil. Capitolele sunt precedate de argument și încheiate cu concluziile, anexele, dosarul critic și bibliografia utilizată în cercetare.

Neavând o pregătire jurnalistică sistematică, am considerat absolut necesară crearea unei competențe proprii de înțelegere a fenomenului publicistic și de cunoaștere a elementelor esențiale ale istoriei presei. Se justifică astfel prezența unui scurt capitol teoretic, **Începuturile presei românești. Scurt istoric**, ce fixează coordonatele esențiale ale evoluției publicisticii românești în secolul al XIX-lea, raportate la referențialul european.

Primele manifestări ce pot fi incluse în categoria speciilor sau a genurilor jurnalistice au fost buletinele informative emise la Roma încă din vremea lui Iulius Cezar, secolul I î.Hr.

Acta publica, Acta diurna populi romani sau *Acta senatus*. Știrile transmise astfel erau, în fapt, o reflectare a implicării directe a individului în viața cetății. Un pas important în prefigurarea apariției presei l-a constituit prezența foilor manuscrise, forme precursorale ale ziarelor propriu-zise. Rolul hotărâtor în dezvoltarea fenomenului publicistic l-a avut însă apariția tiparului, instrument și mijloc de producere și mai ales de re-producere a textului scris, de care se leagă începuturile presei moderne. Această descoperire majoră va constitui punctul de pornire în una dintre cele mai mari aventuri ale Cuvântului și (implicit) ale Omului.

Gutenberg, prin geniala lui invenție, a provocat o mutație uriașă în evoluția culturii europene și universale. Informația, în forma sa tipărită, multiplicată și propagată, a smuls omul din sfera comunicării preponderent orale și a deschis noi și multiple orizonturi de cunoaștere. Tiparul a transferat umanitatea „din lumea magică a urechii în lumea indiferentă a văzului”¹, realizând trecerea de la cultura orală, determinată și condiționată temporal, la cea vizuală, determinată spațial. „Odată cu Gutemberg, Europa intră în faza tehnologică a progresului, fază în care schimbarea însăși devine norma arhetipală a vieții sociale.”²

În spațiul românesc, primul ziar, în adevăratul sens al cuvântului, a fost *Curierul Românesc* înființat de Ion Heliade Rădulescu, la a cărui apariție, o contribuție substanțială a avut Dinicu Golescu. În Moldova, cel care își va asuma responsabilitatea nobilă a creării primului ziar în limba română a fost Gheorghe Asachi. Ca și I. H. Rădulescu, el este convins de absoluta necesitate a presei în limba română, ziarul devenind un instrument de educare a tineretului și de propagare a culturii în rândul poporului. La 1 iunie 1829 apare primul număr al ziarului *Albina Românească*, ziar căruia Asachi îi va adăuga, începând cu 1837, suplimentul literar *Alăuta Românească*.

La 12 martie 1838 apare *Gazeta de Transilvania*, foaie pe care Gheorghe Barițiu începe să o tipărească în colaborare cu tipograful Ioan Gott. Din 2 iulie 1838, publicația va avea și un supliment literar (prima revistă exclusiv literară din Transilvania) numit *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, ce a apărut între anii 1838 - 1865 (cu o scurtă întrerupere între 17 martie și 2 decembrie 1848), devenind una dintre cele mai longevive publicații ardelenesti ale perioadei.

Apariția *Daciei literare*, la Iași, în 1840, inițiază în cultura română un spirit nou, ce va trasa coordonatele fundamentale ale ideii de unitate națională. O contribuție însemnată va avea revista și în orientarea literaturii noastre, prin inaugurarea spiritului critic în cultura

¹ Marshall McLuhan, *Galaxia Gutenberg*, București, Editura Politică, 1975, p. 48.

² Ibidem, p. 450.

română. Ideile novatoare ce vor călăuzi publicația, pe care George Călinescu o considera „întâia revistă de literatură organizată”, au fost esențializate în articolul-program *Introducere*, apărut în primul său număr. Mihail Kogălniceanu, redactorul-șef al revistei, surprinde aici idealurile literare ale scriitorilor pașoptiști.

După Unirea Țării Românești cu Moldova, s-au produs în societatea românească schimbări benefice, care s-au oglindit și la nivelul libertății presei. Reformele ce aveau loc în proaspătul stat român, care se zbătea să intre pe făgașul modernizării, aveau nevoie de susținerea întregii societăți. Este vremea în care gazetăria și gazetarul vor deveni factori direct implicați în acest proces de modernizare. Aceasta a fost și convingerea lui I. Missail, care în 1862 va publica, în *Revista română pentru științe și arte* din București, un articol relevant în care afirma: „O nouă eră, o nouă viață s-a deschis înaintea românilor odată cu începutul anului 1862. Unirea a devenit un fapt împlinit (...); în mijlocul acestor prefaceri generale a țării, presa periodică, ziaristica română, nu poate să rămână în urmă. Un nou orizont de lucrare, de acțiune politică, intelectuală, morală, se deschide și înaintea ei (...) de astăzi înainte presa română, are a ridica glasul (...) în numele României întregi...”³

Capitolul al II-lea, **Revista Vatra. Seria veche** prezintă apariția seriei bucureștene a revistei. Ni s-a părut importantă aici reliefaarea aspectelor sociale și culturale ale epocii în care ea a luat naștere. Ca expresie a identității naționale, cultura este o modalitate esențială de manifestare a existenței unui popor și, de aceea, ea este organic legată de conștiința națională. În paginile gazetelor sfârșitului de secol XIX, se va reflecta relația polivalentă dintre cultură și conștiința de neam. Cei doi termeni sunt corelativi și se condiționează reciproc: conștiința națională este fundamentul culturii unei națiuni, iar pe de altă parte, cultura poate redeștepta conștiința națională.

Acestui deziderat istoric și cultural i se va subordona și *Vatra*, revista inițiată de Slavici, Caragiale și Coșbuc. Prima serie a revistei, apare la București, în 1894, și pornește la drum cu un program bine precizat, ce propunea scopuri estetice, culturale și sociale nobile. Ea va reflecta (dincolo de Carpați) constanta ardelenescă a luptei pentru emancipare culturală și națională. Titlul revistei și articolul-program *Vorba de acasă* afirmă nevoia întoarcerii scriitorilor la „vatra strămoșească”, la „vorba de acasă”, la „obârșia noastră culturală”. Fondatorii *Vetrei* nu-și propuneau să-i îndrume pe „literați prin critică severă spre o mai mănoasă lucrare” și nici să se adreseze „celor aleși”, ci să facă din revistă, prin contribuții literare, „un organ pentru toți românii, un mijloc pentru propagarea aceluiași gust și aceluiași

³ I. Missail, *Ziaristica după școala clasică*, în *Istoria prese române*, antologie de Marian Petcu, Editura Tritonic, București, 2003, p. 57.

fel de a simți și a gândi în toate părțile poporului românesc”. Redacția intenționa să dea românilor „o lectură, nu numai variată și interesantă, ci totodată românească”⁴. *Vatra* se naște deci, din dorința nobilă a redactorilor ei de a contribui la dezvoltarea culturii naționale, de a lega nemijlocit literatura română de viața, sufletul și aspirațiile poporului, condiție esențială a realizării unității culturale și spirituale a neamului românesc.

În construcția acestei părți a studiului monografic, pentru a surprinde cât mai fidel profilul estetic al revistei (seria bucureșteană), am considerat necesară și realizarea unor schițe de portret jurnalistic ale celor trei întemeietori. Demersul îl putem justifica prin faptul că, urmând itinerarul gazetăresc parcurs de fiecare dintre aceștia până la punctul de convergență reprezentat de revista *Vatra*, observăm că această publicație devine suma experiențelor lor jurnalistice anterioare. Întâlnirea celor trei nu a fost numai un joc al hazardului, ci a reprezentat și un demers conștient, inițiat de Caragiale și bazat pe încrederea pe care o avea în jurnalistul Slavici (încredere dobândită încă din perioada în care fuseseră colegi în redacția ziarului *Timpul*). La rândul lui, Slavici dă votul său de încredere tânărului Coșbuc, ce se formase ca gazetar sub ochiul său atent, în redacția *Tribunei* sibiene.

Revista s-a bucurat de prestigiu în epocă, atât datorită faptului că la conducerea ei s-au aflat trei dintre cei mai importanți scriitori, Ioan Slavici, I. L. Caragiale și George Coșbuc, cât și datorită valorii conținutului ei. Ecourile prezenței sale, în contextul publicisticii finalului de secol XIX, răzbat și în paginile altor publicații, care i-au apreciat calitățile. Astfel, într-o recenzie apărută în ziarul *Dreptatea* din 28 ianuarie 1895 se releva „bunul gust estetic și literar cu care e redactată această revistă de primul rang (s.n.)”

Capitolul al III-lea, **Deschideri culturale**, evidențiază preocupările majore ale revistei. Prin cele mai multe dintre lucrările apărute în paginile ei, *Vatra* a ținut seama „de gustul poporului, de felul lui de a vedea și de a simți, de firea lui, „care e pretutindeni aceeași”, devenind, cum și-a propus inițial, „un organ literar pentru toți românii.” Prin apariția primei serii a revistei *Vatra*, literatura noastră s-a îmbogățit cu opere fundamentale, reprezentative, continuu viabile. E îndeajuns să amintim publicarea romanului *Mara* al lui Ioan Slavici sau poeziile lui George Coșbuc *Noi vrem pământ*, *Doina*, *In opresores*, *Mama*, *Lupta vieții*, *Iarna pe uliță* etc. Poemele, schițele, nuvelele, însemnările de călătorie semnate de George Coșbuc, I. L. Caragiale, Ioan Slavici, Nicolae Iorga, Ștefan Basarabeanu, s-au adresat unor largi categorii de cititori, oferindu-le o literatură cu semnificații bogate, la un nivel de artă superior, o literatură legată de realitățile autohtone, accesibilă și, nu în ultimul rând,

⁴ Articolul program, *Vorba de acasă*, în *Vatra*, nr.1, 1894,

educativă. Presa reprezenta atunci unul dintre mijloacele importante de informare și de educare a publicului. Această funcție vitală, pe care o îndeplinește în viața societății, este surprinsă plastic de Octavian Goga: „Totdeauna am văzut în presă un plămân prin care respiră conștiința publică și, în același timp, un mijloc de îndrumare a maselor.”⁵

Chiar dacă literatura ocupa locul central în preocupările revistei, atenția redactorilor s-a îndreptat și înspre alte domenii ale culturii și chiar ale științei, *Vatra* urmându-și scopul declarat de a deveni un vector de propagare a culturii și artei în rândul cititorilor săi. Fiind o revistă concepută „pentru (întreaga n.n.) familie”, cum se specifică pe frontispiciul ei, adică o publicație destinată cititorilor de toate vârstele, cu înclinații și preocupări variate, *Vatra* și-a conturat profilul, modelându-l după cerințele acestui public atât de eterogen.

Deși a fost concepută ca o revistă-magazin, *Vatra* n-a alunecat niciodată în desuetudini sau în frivolități mondene. Revista a înlesnit afirmarea unor scriitori, a acordat cu consecvență atenție creației folclorice dar a publicat și numeroase traduceri, dovedindu-și deschiderea către valorile culturii europene și universale. Ampla rubrică *Fel de fel*, căreia i s-a consacrat un număr considerabil de pagini, a constituit un foarte eficient mijloc prin care s-au transmis cititorilor cunoștințe, interesante și utile, din multiple și variate domenii ale științei și ale culturii. Totodată, acordând un interes deosebit problemelor legate de soarta țărănimii, de împlinirea idealurilor de dreptate socială și de unitate națională, *Vatra* s-a înscris pe una dintre coordonatele estetice majore ale epocii. Prin toate aceste calități, revista s-a remarcat între publicațiile apărute în țara noastră la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Pe tot parcursul existenței sale, prima serie a revistei *Vatra* a avut o ținută rafinată și sobră, a evitat cu diplomatie polemicele sterile, iar atunci când și-a propus să analizeze mișcarea literară și artistică a vremii a făcut-o cu echilibru, cu imparțialitate și cu seriozitate. Existența *Vetrei* (coordonată de Caragiale, Slavici și Coșbuc) nu a fost îndelungată, cele 44 de numere ale revistei au stat însă sub semnul cuvintelor oraculare ale editorului C. Sfetea „Această revistă ilustrată va fi dirijată de unii dintre cei mai apreciați scriitori români, cu menirea de a oferi Onor. public cititor român cele mai bune scrieri ale celor mai apreciați scriitori români din toate părțile locuite de români. Trebuia în sfârșit o foaie care să ocupe un loc de cinste pe masa fiecărei familii românești. Nu va fi cruțată nici o jertfă pentru atingerea acestui scop.”⁶ Prin direcția tradiționalistă pe care a adoptat-o, *Vatra* va anticipa programul ideologic al *Sămănătorului* (1901-1910).

⁵ Ion Breazu, *Literatura Transilvaniei*, p.11, apud Mircea Popa, Valentin Tașcu, *Istoria presei românești*, p. 254.

⁶ C. Sfetea, *Foaie ilustrată pentru familie „Vatra”*, D-lor I. Slavici, I.L. Caragiale și G. Coșbuc, în revista *Vatra*, nr. 1, 1984, p. 1.

După doar doi ani și jumătate de existență, în 1896, *Vatra*, înființată la București de Ioan Slavici, I. L. Caragiale și George Coșbuc, va înceta să mai apară. Destinul revistei a făcut însă ca existența ei să nu înceteze definitiv la finalul secolului al XIX-lea. După mai bine de șapte decenii, în 1971, *Vatra* va renaște la Târgu-Mureș, ca serie nouă a revistei bucureștene, sub coordonarea lui Romulus Guga.

În capitolul al IV-lea, **Re-nașterea *Vetrei***, am plecat de la premisa că, nici în ceea ce privește cultura, nici în altă sferă a vieții sociale, nu se poate evolua fără o bună cunoaștere a valorilor trecutului, care devin astfel un fundament absolut necesar pentru o corectă înțelegere a prezentului. Din această perspectivă, considerăm că ultimele decenii ale secolului al XX-lea reprezintă o epocă aparte în istoria vieții culturale românești, deoarece în acești ani societatea românească, în general, și intelectualitatea, în special, s-au confruntat cu niște condiții de viață și de creație deosebite, impuse prin înseși mutațiile socio-politice ce aveau loc la vremea respectivă. Fără a se transforma într-o perioadă de vid cultural, această etapă a însemnat supraviețuirea culturii și a spiritualității poporului român în condiții vitrege, sub presiunea tot mai constrângătoare a instituției cenzurii comuniste.

În aprilie 1971 ia naștere, la Târgu-Mureș, noua serie a revistei *Vatra*, cel mai important și mai ambițios proiect de publicistică literară și culturală realizat în acest spațiu geografic și spiritual. După un șir îndelungat de insistențe și de eforturi pe care intelectualitatea românească mureșeană le făcuse anterior, după experiența reușită a *Cadranului mureșean*, toate energiile unui grup de tineri scriitori și gazetari se vor canaliza înspre concretizarea acestui deziderat.

Chiar dacă, la debut, revista a avut un conținut cultural complex și eterogen, componentele ei dominante au rămas totuși literatura și critica literară. Dincolo de obligațiile editorialele și de articolele cu conținut politic și ideologic, revista și-a stabilit rubrici cu caracter cultural, ce eludau de cele mai multe ori dogma, semnatarii acestora cultivând valorile culturale reale. Revista reușește să concentreze în jurul ei oameni dedicați, antrenând forțele culturale locale (scriitori, critici literari, oameni de cultură, artiști plastici, muzicieni, istorici, oameni de știință etc.), dar și colaboratori de marcă din întreaga țară.

Articolul-program al noii serii, *Cuvinte de început*, explică cititorilor săi motivația preluării titlului vechii reviste: „Ne-am ales această deviză, acest nume - *Vatra* - pentru că el înseamnă continuitate și prezență și pentru că focul înseamnă începutul iar noi, cu toate așezările noastre de ieri și de azi, purtăm mai departe și lăsăm pentru mâine începutul. *Vatra*

înseamnă azi. Pentru cei care trăim pe meleagurile Mureșului sau Târnavei vatră înseamnă o punte peste timp, înfrățire, continuitate, prezență.”⁷

Un aspect esențial, în ceea ce privește profilul estetic al revistei, trebuie cu necesitate subliniat. Chiar dacă noua serie a *Vetrei* preia unele dintre elementele care au configurat profilul primei serii (ca interesul pentru proză scurtă, pentru poezie sau pentru traduceri), trebuie evidențiat faptul că *Vatra* târgumureșeană este, încă de la început, o revistă modernă, cu un program estetic propriu, grefat pe realitățile socio-culturale ale ultimelor decenii ale secolului al XX-lea. *Vatra*, renăscută la Târgu-Mureș, nu a fost „nici o revistă sămănătoristă” și „nici una poporanistă”, după cum mărturisește Romulus Guga, ci a devenit o publicație culturală etalon, care, deși apărea în provincie, nu a fost niciodată „provincială”, depășind localismul și impunându-se în competiția valorică a publicațiilor de gen.

Promovând literatura veritabilă și ignorând (pe cât a fost posibil) literatura subordonată, *Vatra* a fost una dintre revistele ce și-au păstrat profilul literar, devenind un real „focar de rezistență” culturală. În mod benefic a acționat aici, probabil, la fel ca și în cazul altor publicații culturale, și distanța față de „centru”, față de privirea scrutătoare a „organelor de partid și de stat”, iar „Ca suporturi specifice ideologiei sale «ascunse», *Vatra* a folosit proza, interviurile, cronicile și comentariile critice, reportajul, traducerile dar și istoria” (Dan Culcer).

Adrian Cioroianu observa pertinent cum unele dintre revistele înființate sau reînființate (în serii noi) la sfârșitul anilor '60, începutul anilor '70, se vor transforma încet în bastioane de apărare a valorilor culturale în fața asaltului furibund al ideologicului (ce a urmat în anii '80): „Comunismul mascat în «independență» față de Moscova a mirosit repede avantajele manipulării tradiției. Și pe moment, curtarea intelectualilor a funcționat. Pe această linie, revendicată ca națională, Ceaușescu a fost un bun continuator al lui Gh. Gheorghiu-Dej și așa se face că în anii 1964 -1971 (re)apar în țară reviste precum *Ramuri* (Craiova), *Cronica* (Iași), *Tomis* (Constanța), *Orizont* (Timișoara), *Argeș* (Pitești), *Tribuna* (Cluj), *Vatra* (Târgu-Mureș), *Ateneu* (Bacău) [...]. E interesant ce s-a întâmplat cu aproape toate aceste reviste imediat după (re)apariția lor: cu toate concesiile inerente, ele au devenit focare de rezistență la restalinizarea ce avea să vină.”⁸

Programul revistei a conținut elemente care au individualizat-o în contextul publicisticii culturale românești din acea perioadă istorică. Printre cele mai importante

⁷ Articolul *Cuvinte de început*, în *Vatra*, serie nouă, anul I, nr. 1, p. 4.

⁸ Adrian Cioroianu,

trăsături caracteristice *Vetrei* putem aminti:

- asumarea deplină a demersului critic, pentru că, așa cum afirma Al. Cistelean, „critica oscilează între fascinație și iscusință. Ea reface un traseu imaginar, de fapt îl inventează (cu o altă magie decât cea poetică)”;
- susținerea valorilor culturale și istorice autentice (în coloanele unor rubrici ca *Vatra-dialog* sau *Documentele continuității*);
- cultivarea programatică a prozei scurte și a prozei science-fiction, ca forme de eludare a dogmatismului socialist;
- pledoaria pentru lirism (genul liric fiind unul dintre genurile „privilegiate” de revistă).
- deschiderea către un dialog cultural româno-maghiar, în spiritul respectului interetnic, atât de firesc într-un spațiu al multiculturalității.

Acestora li se adaugă și performanța de a fi depășit, încă de la debut, provincialismul, și curajul de a-și fi păstrat, nealterate, principiile deontologice care au consacrat-o, în ciuda presiunilor ideologice specifice perioadei comuniste.

Capitolul al V-lea, ***Vatra postdecembristă***, surprinde intrarea revistei într-o nouă etapă istorică. După revoluția din 1989, România a intrat într-o perioadă de redimensionare și de reformare a întregului său sistem social, iar acest lucru a generat schimbări vizibile nu numai în plan politic, ci și în sistemul social, economic sau în cel cultural. Odată cu dobândirea libertății, în 1990, întreaga viață socială, politică și culturală a României trece printr-o tranziție (de multe ori dureroasă) către standardele, modelele și valorile unei normalități în continuă definire. Literatura și presa literară dețin și acum un rol important în recuperarea a ceea ce a fost bun în tradiție și în sincronizarea cu valorile Occidentului, aflat el însuși într-o perioadă de schimbări profunde.

Pentru *Vatra*, această adaptare la noul ritm al vieții sociale și culturale românești se va realiza prin modernizarea structurii dar și prin reconfigurarea unei părți importante a conținutului. Odată cu trecerea în noul mileniu, această „modernizare” (actualizare) a revistei avea să fie și mai accentuată. Revista își propune promovarea dialogului onest, critic și polemic, dar constructiv, pe subiectele majore ale societății și ale culturii românești postcomuniste. Una dintre rubricile etalon ale revistei (*Vatra-dialog*), deschide porțile dialogului cu personalități devenite modele valorice ale conștiinței și ale culturii românești postdecembriste: Ana Blandiana, Monica Lovinescu, Mircea Zăciu, Octavian Paler, Mircea Cărtărescu etc.

Un merit aparte în istoria recentă a literaturii române îi revine revistei și pentru demersul de re-examinare a literaturii scrise în comunism. Există nevoia unei recuperări și a unei redimensionări a trecutului, care, asemenea unei răni sângerânde, trebuia cauterizat pentru a putea aștepta vindecarea prezentului. Acest demers recuperatoriu a fost privit de criticul Cornel Moraru, cel care a fost vreme de 24 de ani redactorul-șef al revistei, ca o incursiune într-o „memorie a suferinței, un fel de terapie prin memorie, poate chiar o terapie a memoriei înseși.”⁹

O altă tendință vizibilă a *Vetrei* a fost îndreptată înspre recuperarea valorilor culturale ale exilului românesc. Numere ca cele dedicate lui Emil Cioran sau Mircea Eliade au devenit antologice, înscriind prin însăși existența lor, o pagină memorabilă a istoriei literare române.

La aceste direcții asumate, criticul Al. Cistelean adaugă și deschiderea *Vetrei* spre literatura tânără. Fără a se izola în „turnul” egocentrist al consacrării, revista are marele merit de a fi oferit, după 1990, tinerilor scriitori, un spațiu generos de afirmare: „După 1990, deși cu tradiție, deși a mizat pe continuitate, *Vatra* s-a apropiat de îndată de linia tânără a literaturii, semn că a rămas în spiritul timpului.” (Al. Cistelean)

Fără îndoială însă, așa cum considera criticul Cornel Moraru, cea mai surprinzătoare deschidere a revistei s-a produs înspre redescoperirea valențelor profunde ale filozofiei și ale spiritualității creștine, în esența ei ecumenică. Într-o perioadă în care se manifestă o tendință evidentă de ignorare sau de excludere a religiei din paginile revistelor culturale, *Vatra* se situează împotriva curentului și alocă rubrici permanente de filosofie a religiei, rubrici prin care a reușit să construiască, treptat, un edificiu spiritual. În coloanele lor se vor reflecta „aceste frământări ale spiritului religios și metafizic, zguduit de febra unor revelații ultime. După toate aparențele, cultura europeană, și desigur și cultura noastră, se află în căutarea unui sens transcendental mai puternic, care să ne scoată din impasul discursului postmodern.”¹⁰

Subcapitolele *Ținte fixe* (Portrete în oglinzi paralele) și *Ținte în mișcare* (Anchetele *Vetrei*) prezintă intențiile redacției de a pune în discuție subiecte provocatoare și actuale ale culturii românești, intenții ce sunt concretizate în numerele tematice pe care *Vatra* le realizează. Tradiția acestor numerelor tematice care reconstituie, prin tehnica pluriperspectivismului, portrete ale unor personalități ale culturii române, a fost inaugurată încă din anii '70 și continuată în deceniul următor, prin numere dedicate lui Anton Cosma, Ion Vlasiu, Gabriela Adameșteanu, Norman Manea, Romulus Guga, Radu Petrescu etc. Uneori,

⁹ Cornel Moraru, *Un nou început*, în *Vatra*, anul XXV, nr. 1-2 (286-287), ianuarie-februarie 1995, p. 2.

¹⁰ Ibidem.

aceste numere se constituie în adevărate restituiri culturale, ce fac dreptate celor care par a se adânci (fără voia lor, firește) într-o uitare nemeritată.

După schimbarea formatului editorial al revistei, în 1995 (schimbare ce permitea o structurare mult mai riguroasă a materialului editorial), și mai ales după anul 2000, opțiunea pentru acest tip de construcție revuistică devine din ce în ce mai evidentă. Se realizează acum numere antologice care, prin conținutul lor inedit, devin pagini importante ale istoriei literare românești.

Propunând deci perspective poliedrice de reflectare a portretelor unor personalități culturale, realizând analize, rapoarte sau că declanșând unele dintre cele mai provocatoare anchete din spațiul cultural românesc, numerele revistei vin, lună de lună, să împlinească dorința redacției de a rămâne în primul eșalon valoric al presei literare.

Subcapitolul *Literatură versus consumism* surprinde modul în care revista înfruntă noile provocări ale societății postrevoluționare. Începând cu anul 1990, societatea românească a trecut, încet dar sigur, de la *comunism* la *consumism*. Intervalul prea scurt în care această schimbare s-a produs nu a lăsat spațiul și mai ales timpul necesar unei înțelegeri și unei abordări adecvate a noului fenomen social și de aceea consumismul pare să fie cea mai evidentă mutație în comportamentul social al românilor.

Pentru *Vatra*, această adaptare la noul ritm al vieții sociale și culturale românești se va realiza prin înnoirea structurii dar și prin reconfigurarea unei părți importante a conținutului. O primă formă de adaptare a constituit-o schimbarea formatului editorial (revenindu-se, în 1995, la dimensiunile consacrate de prima serie a revistei.). Odată cu trecerea în noul mileniu, această „modernizare” (actualizare) a revistei avea să fie și mai accentuată. O primă schimbare vizibilă a fost cea a aspectului exterior al revistei, tipărită acum în condiții grafice deosebite și așezată între coperte color, cartonate, care îi dau aspectul atrăgător al unei reviste rafinate. Dincolo de acest prim prag al receptării revistei se așează conținutul care, deși păstrează viu spiritul revistei, e ordonat, e organizat acum în rubrici noi.

Ca elemente de continuitate, ce garantează parcă valoarea noii structuri, redactorii au păstrat două dintre rubricile „marcă” ale revistei: *Vatra-dialog* și *Cronica literară*, ele constituind osatura constructului revuistic. Aceștia li se adaugă (în unele dintre numere) și rubricile vechi: *Cronica plastică*, *Cronica de film* și *Biblioteca Babel*.

Noile rubrici au titluri provocatoare, notate în spirit postmodernist: *tolle lege*; *contraepisteme*; *inedit*; *carmen saeculare*; *murry's point* (rubrică semnată de poetul Ion Mureșan); *epica magna*; *bumerangul și clepsidra* (editoriale ce-i aparțin lui Ștefan Borbély); *cei ce vin*; *conexiuni*, *cronica teoriei*; *biblioteca stranie* (în care Ruxandra Cesereanu

surprinde *Bizarerii în proza străină*); *minirecenzii*; *punctul pe i*; *cu cărțile pe masă*, ; *metamorfozele cercului*; *sens giratoriu*; *memoria vie*; *ethnologica*; *ușa deschisă*; *talmeș-balmeș*; *contra-tolle* etc.

Aceste schimbări, apărute ca o necesitate a timpurilor pe care le parcurge, nu i-au diminuat valoarea, dimpotrivă au ajutat revista să-și păstreze locul privilegiat între revistele culturale românești de primă categorie. Alături de critică, anchete sau dialoguri și literatura publicată în revistă aduce un plus de valoare publicației, pentru că, deși selecția rămâne riguroasă, deschiderea spre literatura noilor generații este tot mai vizibilă.

Programul revistei în postcomunism a fost construit astfel pe:

- promovarea dialogului real, critic și polemic-constructiv pe subiecte-cheie ale societății și ale culturii românești postcomuniste;
- revalorizarea trecutului cultural;
- redescoperirea valorilor filosofiei și ale spiritualității creștine;
- radiografierea critică și obiectivă a fenomenului literar și cultural contemporan;
- recuperarea literaturii și a valorilor culturale ale exilului românesc;
- deschiderea către literatura nouă;
- susținerea și promovarea noilor generații literare;
- adaptarea, fără compromisuri, la ritmul de evoluție al societății contemporane etc.

Acest program, deplin asumat, a fost urmat cu consecvență și întărit de valoarea unei echipe redacționale de excepție.

Capitolul al VI-lea, **Rezonanțe socio-culturale**, își propune să reliefeze modul în care, dincolo de conceperea și realizarea fiecărui număr al revistei, redactorii acesteia se implică în mod direct în viața culturală târgumureșeană și românească. Demararea unor anchete ce s-au concretizat prin editarea unor cărți-document, susținerea apariției unor noi publicații culturale sau organizarea unor conferințe și simpozioane naționale și internaționale sunt numai câteva dintre acțiunile concrete prin care colectivul de redacție al revistei susține promovarea adevăratelor valori culturale.

O mențiune specială trebuie făcută în cazul **Anexelor**, ce întregesc corpusul lucrării și care devin, ele însele, un element de noutate și de originalitate, prin faptul că realizează prima *Bibliografie* completă a seriei vechi a revistei, însoțită fiind și de *Indicele de autori*.

În realizarea acestei **Bibliografii a revistei Vatra (seria veche 1894-1896)** am pornit de la ideea că, o publicație socio-culturală periodică, oglindește în sumarele numerelor sale, într-o măsură apreciabilă, epoca pe care o străbate. De aceea, bibliografia analitică a seriei vechi a revistei a fost astfel structurată, încât să reliefeze, în economia capitolelor sale, toate

domeniile vieții culturale și sociale pe care *Vatra* bucureșteană le-a abordat pe parcursul celor doi ani și jumătate de existență.

Au fost parcurse toate etapele necesare realizării unei cercetări bibliografice corecte și complete, de la informarea generală asupra resurselor disponibile, la identificarea acestora și la facilitarea accesului la sursele vizate, pentru ca apoi să se treacă la culegerea propriu-zisă a materialelor bibliografice, la adnotarea lor și, în final, la ordonarea lor cronologică. În realizarea *Bibliografiei* și a *Indicelui de autori* s-au utilizat atât sursele primare de documentare (colecția completă a seriei vechi a revistei), cât și surse secundare (imagini fotografice și scanări realizate după sursele primare).

Rezultatul acestui efort documentar și bibliografic se dorește a fi un instrument util și eficient în demersurile de informare ale cercetătorilor ce își propun să investigheze această perioadă a istoriei literaturii române. Realizarea *Bibliografiei* și a *Indicelui de autori* s-a subordonat și unui obiectiv personal, născut din dorința de a completa munca echipei redacționale a *Vetrei*, care, sub coordonarea redactorului Kocsis Francisko, a realizat, în 2011, impresionanta lucrare *Bibliografia revistei Vatra 1971-2010*, deci a seriei noi, târgumureșene.

Prin realizarea bibliografiilor corespunzătoare celor două serii de apariție, *Vatra* devine una dintre puținele reviste culturale românești (poate chiar singura), al cărei material editorial (extins acum de-a lungul a trei secole: XIX, XX și XXI) este organizat bibliografic, transformându-se, în mod simbolic, într-o veritabilă **biografie** a revistei.

Adecvarea metodologiilor de cercetare utilizate, la specificul studiilor monografice, ne-a permis să realizăm o construcție ideatică deschisă, în care interpretarea personală, alături de recursul la citat, a putut oferi imaginea autentică a perioadelor istorice care au generat apariția revistei și la care, prin analiză comparativă, am raportat-o. Demersul cercetării științifice a devenit astfel unul interdisciplinar, conectând elemente de istorie, literatură, jurnalism, istorie literară, istorie a presei și chiar sociologie.

Toate aceste elemente s-au subsumat intenției noastre de a construi cât mai fidel „portretul” distinct și distins al acestei instituții culturale, dar și de a „asculta vocile timpurilor” pe care *Vatra* le-a traversat, urmând astfel îndemnul unuia dintre cei care i-au conturat destinul:

„Poate că într-o zi alții vor asculta vocile acestui timp, și ne vor înțelege mai bine, iar pentru toate acestea meritele vor fi ale reporterilor și redactorilor care au străbătut țara și sufletul acestui timp contemporan, în căutarea constantă a florii de colț care dă însemnătate

pietrei și înălțimilor.”¹¹

Demersul nostru de cercetare a avut în vedere surprinderea și evidențierea modului în care *Vatra* și-a stabilit, de-a lungul timpului, locul în istoria revuisticii românești, și și-a definit rolul de model estetic și cultural.

Încercând să parcurgem și să structurăm un material revuistic deosebit de amplu, am adoptat cu precădere, așa cum afirmam anterior, o manieră cronologică. Din acest motiv, construcția lucrării urmărește evoluția diacronică a revistei, analizând cele trei epoci pe care le-a parcurs *Vatra* de-a lungul existenței sale (perioada de sfârșit a veacului al XIX-lea - seria bucureșteană; totalitarismul comunist dar și democrația consumistă - seria târgumureșeană).

Chiar dacă demersul analitic se înscrie în tipul de cercetare monografică, am dorit o depășire a acestei paradigme, încercând să situăm revista în ambianța culturală românească din perioadele reprezentative pentru evoluția sa. Investigarea, descrierea și analiza conținutului revistei au reprezentat însă doar o parte a efortului cercetării. Materialul documentar în sine se referă în primul rând la colecțiile celor două serii ale revistei, dar și la ecoul apariției acestora, consemnat în presă, în studii sau articole publicate în periodice, toate acestea fiind completate de un vast material bibliografic adiacent.

Încheiem, fără a putea afirma că acest studiu a reușit să trateze în mod exhaustiv evoluția *Vetrei*, o revistă ce își scrie încă propria istorie, în toate dimensiunile ei. Putem totuși să considerăm că, prin abordarea acestui subiect, am readus în discuție rolul major pe care îl au, în cultura națională, revistele literare. Din acest motiv, am decis să abordăm mai întâi o perspectivă monografică, pentru a lăsa apoi loc, în mod firesc, unor posibile aprofundări ale acestei teme de cercetare atât de generoase.

Nu putem totuși încheia acest periplu monografic, ce a încercat să urmărească transformările parcurse de *Vatra* de-a lungul a trei epoci istorice, fără a ne întoarce la sensul profund, simbolic, al cuvântului-titlu, într-o încercare de căutare a esenței sale. *Vatra* înseamnă ardere în flacăra ființei, punte între trecut și prezent, centru al existenței, ce devine un „acasă” al spiritului. Determinările semantice și simbolice ar putea continua, însă, orice încercare de definire riscă să rămână neîncăpătoare, poate doar cea pe care a dat-o poetul necuvintelor reușește să-i surprindă inefabilul.¹²

VATRA

<i>Vatra</i> e pământul	<i>Vatra</i> e sufletul	<i>Vatra</i> e viața	<i>Vatra</i> e spiritul
ce ține umbra arborilor	ce ține aerul aripei paserei	ce ține acasa noului născut	care dă foc focului.

¹¹ Romulus Guga, *Studio* - 25, în revista *Vatra*, seria nouă, nr. 6, 1983, p. 8.

¹² Nichita Stănescu, *Vatra*, în revista *Vatra*, nr. 4, 1975, p. 1.

BIBLIOGRAFIE

1. BIBLIOGRAFIE CRITICĂ

1. Abraham, Florin, *România de la comunism la capitalism, 1989-2004: Sistemul politic*, Editura Tritonic, București, 2006.
2. Albert, Pierre, *Istoria presei*, traducere de Irina Maria Sile, Institutul European, Iași, 2002.
3. Antip, Constantin, *Contribuții la istoria presei române*, Uniunea Ziariștilor din Republica Populară Română, București, 1964.
4. Antohi, Sorin, *Al treilea discurs. Cultură, ideologie și politică în România. Adrian Marino în dialog cu Sorin Antohi*, Editura Polirom, Iași, 2001.
5. Antohi, Sorin, *Reviste din Transilvania*, Biblioteca Revistei Familia, Oradea, 2001.
6. Antonesei, Liviu, *Jurnal din anii ciumei 1987-1989*, Editura Polirom, Iași 1995.
7. Antonescu, Nae, *Scriitori uitați*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980
8. Antonescu, Nae, *Reviste din Transilvania*, Biblioteca Revistei Familia, Oradea, 2001.
9. Băciuț, Nicolae, *O istorie a literaturii române în interviuri*, volumele I, II, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2005.
10. Băciuț, Nicolae, *Presa culturală mureșeană contemporană. Reviste, jurnaliști, repere*, Editura Nico, Târgu-Mureș, 2011.
11. Bodiu, Andrei, *George Coșbuc - monografie, antologie, receptare critică*, Editura Aula, Brașov, 2002.
12. Boia, Lucian, „*Germanofili*”, Editura Humanitas, București, 2009.
13. Boldea, Iulian, *Dimensiuni critice*, Editura Universității „Petru Maior”, Târgu-Mureș, 1998.
14. Boldea, Iulian, *Teme și variațiuni*, Editura Aura, București, 2008
15. Boldea, Iulian, *Poezia clasică și romantică*, Editura Aula, Brașov, 2002.
16. Borda, Dorin, *Presa românească mureșeană (1910-1940)*, Editura Ardealul, Târgu-Mureș, 2010.
17. Bota, Sorina, *Poveștile orașului*, Editura Ardealul, Târgu-Mureș, 2010.
18. Caragiale, I.L., *Opere, Corespondența*, vol. VII, Ediție îngrijită de Șerban Cioculescu, București, F.R.P.L.A., 1942.

19. Braga, Mircea, *Rătăcind prin canon*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2013
20. Braga, Mircea, *Epoca marilor clasici*, Editura Imago, Sibiu, 2001.
21. Călinescu, George, *I. L. Caragiale - Opere*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1952.
22. Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ediția a II-a, Editura Minerva, București, 1982.
23. Călinescu, George, *Istoria literaturii române*, Compendiu, Editura Litera Internațional, București, 2001.
24. Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București, Editura a II-a, 2010.
25. Cârneli, Magda, *Artele plastice în România 1945-1989*, Editura Meridiane, București, 2000.
26. Cesereanu, Ruxandra, *Curenți și tendințe în jurnalismul contemporan*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2003.
27. Cesereanu, Ruxandra, *Comunism și represiune în România : Istoria tematică a unui fratricid național*, Editura Polirom, Iași, 2006.
28. Cherciu, Gr. Ion, *Genuri și specii publicistice în presa umoristică românească de la sfârșitul secolului al XIX-lea*, Cluj-Napoca, 2000.
29. Cioran, Emil, *Istorie și utopie*, traducere de Emanoil Marcu, Editura Humanitas, București, ediția a III-a, 2003.
30. Cioran, Emil, *Schimbarea la față a României*, Editura Humanitas, București, 2001.
31. Cistelean, Alexandru, *15 dialoguri critice*, Editura Aula, Brașov, 2005.
32. Coman, Mihai, *Mass media în România postcomunistă*, Editura Polirom, Iași, 2003.
33. Coman, Mihai, *Introducere în sistemul mass media*, Editura Polirom, Iași, 2010.
34. Cornea, Paul, *Conceptul de istorie literară în cultura românească*, Editura Eminescu, București, 1978.
35. Coval, Dumitru, *Din istoria jurnalisticii românești*, Editura Știința, Chișinău, 1992.
36. Culcer, Dan, *Serii și grupuri*, Editura Cartea românească, București, 1981.
37. Deletant, Dennis, *România sub regimul comunist*, Fundația Academia Civică, București, 1997.
38. Djuvara, Neagu, *Civilizații și tipare istorice*, Editura Humanitas, București, 2007.
39. Djuvara, Neagu, *O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri*, Ediția a II-a, Editura Humanitas, București, 2010.
40. Dobrescu, Alexandru, *Introducere în opera lui Titu Maiorescu*, Editura Minerva,

- București, 1988
41. Dobrogeanu-Gherea, Constantin, *Studii critice*, volumul II, Editura Minerva, București, 1970.
 42. Eftimiu, Victor, *Amintiri despre Titu Maiorescu*, Editura Junimea, Iași, 1973.
 43. Fanache, V., „*Gând românesc*” și epoca sa literară, Editura Enciclopedică Română, București, 1973.
 44. Firan, Florea, *Ramuri, 1905-1995. Studiu monografic. Corespondență. Manuscrise. Bibliografie*, Editura Macedonski, Craiova, 1996.
 45. Florea, Pavel, *Convorbiri literare 1867-1885. Monografie*, Editura Universitas XXI, Iași, 2011.
 46. Frunză, Victor Ioan, *Istoria stalinismului în România*, Editura Humanitas, București, 1990.
 47. Fülöp, Mária, *Bibliografia publicațiilor periodice 1989-1994*, Biblioteca Județeană Mureș, Târgu-Mureș, 1995.
 48. Gallager, Tom, *Deceniul pierdut al României*, Editura All, București, 2010.
 49. Gallager, Tom, *Democrație și naționalism în România 1989-1998*, Editura All, București, 1999.
 50. Georgiu, Grigore, *Istoria culturii române moderne*, Editura Comunicare.ro, București, 2002.
 51. Ghiu, Bogdan, *Evul media sau Omul Terminal*, Editura Ideea Design&Print, Cluj-Napoca, 2002.
 52. Goga, Octavian, *Naționalism dezrobitor*, Editura Albatros, București, 1998.
 53. Gorczyca, Mariana, *Să facem totul... Reviste literare și ideologie comunistă*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2007.
 54. Grecu, V. Victor, *Idealul unității naționale în presa românească*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1996.
 55. Hangiu, I., *Reviste și curente în evoluția literaturii române*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978.
 56. Hangiu, Ion, *Panorama presei românești contemporane. Articole program de ziare și reviste (dec. 1989 – mai 2005)*, Editura Historia, București, 2007.
 57. Hangiu, Ion, *Reviste și curente în evoluția literaturii române*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978.
 58. Hayek, F.A., *Drumul către servitute*, Editura Humanitas, București, 1993.
 59. Iorga, Nicolae, *Istoria presei românești*, Muzeul Literaturii Române, București, 1999.

60. Jeanneney, Jean-Nöel, *O istorie a mijloacelor de comunicare. De la origini și până astăzi*, Institutul European, Iași, 1997.
61. Liiceanu, Gabriel, *Apel către lichele*, Editura Humanitas, București, 1996.
62. Liiceanu, Gabriel, *Despre minciună*, Editura Humanitas, București, 2007.
63. Lovinescu, Eugen, *T. Maiorescu și contemporanii săi*, Editura Minerva, București, 1974.
64. Macrea, Pompiliu, *Ioan Slavici*, Editura Pentru Literatură, București, 1965.
65. Macrea, Pompiliu, *Slavici*, Editura Facla, Timișoara, 1978.
66. Man, Ioan Eugen, *Târgu-Mureș, istorie urbană. Perioada interbelică (III)*, Editura Nico, Târgu-Mureș, 2010.
67. Man, Ioan Eugen, *Târgu-Mureș, istorie urbană. Anii 1945-1990 (IV)*, Editura Nico, Târgu-Mureș, 2011.
68. Manolescu, Florin, *Enciclopedia exilului literar românesc 1945-1989: scriitori / reviste / instituții / organizații*, Editura Compania, București, 2003.
69. Manolescu, Nicolae, *Lectura pe înțelesul tuturor*, Editura Aula, Brașov, 2003.
70. Marcu, Luminița, *O revistă culturală în comunism - Gazeta literară*, Editura Cartea Românească, București, 2014.
71. Marino, Adrian, *Politică și cultură. Pentru o nouă cultură română*, Editura Polirom, Iași, 1996.
72. Marino, Adrian, *Libertate și cenzură în România. Începuturi*, Editura Polirom, Iași, 2005.
73. Marino, Adrian, *Pentru Europa. Integrarea României – Aspecte ideologice și culturale*, Editura a II-a, Editura Polirom, Iași, 2005.
74. Matei, Sorin Adam, *Boierii minții. Intelectualii români între grupurile de prestigiu și piața liberă a ideilor*, Compania, București, 2004.
75. McLuhan, Marshall, *Galaxia Gutenberg*, Editura Politică, București, 1975.
76. Micu, Dumitru, *Scriitori, cărți, reviste*, Editura Eminescu, București, 1980.
77. Mocanu, Marin Radu, *Literatura română și cenzura comunistă (1960-1971)*, Editura Albatros, București 2003.
78. Mungiu-Pippidi, Alina, *Politica după comunism. Structură, cultură și psihologie politică*, Editura Humanitas, București, 2002.
79. Munteanu, Cornel, *Romulus Guga - Polifonia unei voci*, Editura Tipomur, Târgu-Mureș, 1998.
80. Nedelcea, Tudor, *Civilizația cărții. Incursiune în istoria cărții, presei și a tiparului*,

- Editura Aius, Craiova, 1996.
81. Nedelcovici, Bujor, *Scriitorul, Cenzura și Securitatea*, Editura All, București, 2009.
 82. Netea, Vasile, *Memorii*, Editura Nico, Târgu-Mureș, 2010, Ediție îngrijită de Dimitrie Poptămaș.
 83. Netea, Vasile, *Mureșul Superior vatră de cultură românească*, Editura Cuvântul, București, 2006.
 84. Netea, Vasile, *O zi din istoria Transilvaniei*, Editura Țara noastră, București, 1990.
 85. Nistor, Eugeniu, *Scrisori din Transilvania*, Casa de editură „Mureș”, Târgu-Mureș, 1991.
 86. Noica, Constantin, *Pagini despre sufletul românesc*, Editura Humanitas, București, 2010.
 87. Paler, Octavian, *Gazetărie de tranziție*, Editura Lumea Magazin, București, 2002.
 88. Păsăilă, Vasile, *Presa în istoria modernă a românilor*, Editura Fundației Pro, București, 2004.
 89. Pârvulescu, Ioana, *Întoarcere în secolul 21*, Editura Humanitas, București, 2009.
 90. Pârvulescu, Ioana, *Lumea ca ziar. A patra putere: Caragiale*, Editura Humanitas, București, 2011.
 91. Petcu, Marian, *Puterea și cultura. O istorie a cenzurii*, Editura Polirom, Iași, 1999.
 92. Petcu, Marian, *Tipologia presei românești*, Institutul European, Iași, 2000.
 93. Petcu Marian, *Istoria jurnalismului și a publicității în România*, Editura Polirom, Iași, 2007.
 94. Petcu Marian, *Cenzura în spațiul cultural românesc*, Editura Comunicare.ro, București, 2005.
 95. Petcu Marian, *Istoria jurnalismului din România în date*, Editura Polirom, Iași, 2012.
 96. Pleșu, Andrei, *Obscenitatea publică*, ediția a II-a, Editura Humanitas, București, 2007.
 97. Piru, Al., *Istoria literaturii de la început până astăzi*, Editura Univers, București, 1981.
 98. Platon, Maria, *„Dacia Literară” - destinul unei reviste, viața unei epoci literare*, Editura Junimea, Iași, 1974.
 99. Poantă, Petru, *Poezia lui George Coșbuc*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976.
 100. Popa, Dorin, *Mass media, astăzi*, Iași, Editura Institutul European, 2002.
 101. Popa, Dorin, *Introducere în studiul și istoria mass-media*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2002.
 102. Popa, Dorin, *Genuri și specii ale textului jurnalistic*, Galați, Editura Fundației

- Universitare „Dunărea de Jos”, 2003.
103. Popa, Mircea, *Panoramic jurnalistic. Presa de ieri și de azi*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2011.
 104. Popa, Traian, *Monografia Orașului Târgu-Mureș*, Editura Ansid, Târgu-Mureș, 2005.
 105. Poptămaș, Dimitrie, *Philobiblon mureșean – o viață printre oameni și cărți*, seria *Caiete mureșene*, nr. 14, , Fundația Culturală „Vasile Netea”, Târgu-Mureș, 2003.
 106. Precup, Angela, *Memoria tiparului. Presa mureșeană în secolul XX*, vol. I (1900-1947), Editura ECOU TRANSILVAN, Cluj-Napoca, 2015.
 107. Preda, Cristian, *România postcomunistă și România interbelică*, Editura Meridiane, București, 2002.
 108. Preda, Cristian, *România postcomunistă și România interbelică*, Editura Meridiane, București, 2002.
 109. Ralea, Mihai, *Fenomenul românesc*, ediție îngrijită de Constantin Schifirneț, Editura Albatros, București, 1997.
 110. Rad, Ilie, *Incursiuni în istoria presei românești*, Cluj-Napoca, Editura Accent, 2009.
 111. Rădulescu-Motru, C., *Etnicul românesc comunitate de origine, limbă și destin. Naționalismul. Cum se înțelege și cum trebuie să se înțeleagă*, ediție îngrijită de Constantin Schifirneț, Editura Albatros, București, 1996.
 112. Romașcanu, Mihail Gr., *Eugeniu Carada (1836-1910)*, Editura Albatros, București, 2007.
 113. Roșca, Luminița, *Mecanisme ale propagandei în discursul de informare. Presa românească în perioada 1985-1995*, Editura Polirom, Iași, 2006.
 114. Rusu-Păsărin, Gabriela, *Interviul – un recurs la memoria culturală. Disidență sau rezistență prin cultură*, Editura Tritonic, București, 2010.
 115. Săteanu, C., *Mușchetarii literaturii române moderne. A. Vlahuță, I.L. Caragiale, Delavrancea și Coșbuc*, Editura Presa Bună, Iași, 1939.
 116. Sigmirean, Cornel, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*, Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2000.
 117. Slavici, Ioan, *Închisorile mele, Amintiri, Lumea prin care am trecut*, Editura Albatros, București, 1998.
 118. Șeicaru, Pamfil, *Istoria presei*, ediție îngrijită de George Stanca, Editura Paralela 45, Pitești, 2010.
 119. Șerban, Melinte, *Mărturii prin vreme*, seria *Caiete mureșene*, nr. 8, Fundația Culturală „Vasile Netea”, Târgu-Mureș, 1999.

120. Șerban Melinte, *Cultura mureșeană în memoria cărților*, seria *Caiete mureșene*, nr. 18, Editura Ardealul, Fundația Culturală „Vasile Netea”, Târgu-Mureș, 2006.
121. Șerban Melinte, *Evocări istorice și literare*, seria *Caiete mureșene*, nr. 10, Fundația Culturală „Vasile Netea”, Târgu-Mureș, 2001.
122. Tismăneanu, Vladimir, *Revoluțiile din 1989. Între trecut și viitor*, Editura Polirom, Iași, 2005.
123. Torouțiu, I.E., Th. Cardaș, *Studii și documente literare*, volumul V, București, 1933.
124. Torouțiu, I.E., Th. Cardaș, *Studii și documente literare*, volumul I, București, 1932.
125. Troncotă, Tiberiu, *România comunistă. Propagandă și cenzură*, Editura Tritonic, București, 2006.
126. Vatamaniuc, Dimitrie, *Ioan Slavici, Opera literară*, Editura Academiei, București, 1970.
127. Vatamaniuc, Dimitrie, *George Coșbuc, O privire asupra operei literare*, Editura pentru Literatură, București, 1967.
128. Vianu, Tudor, *Studii de literatură universală și comparată*, Ediția a II-a, Editura Academiei RSR, București, 1963.
129. Vintilă, Anna, *Bibliografia publicațiilor periodice 1995-2000*, Biblioteca Județeană Mureș, Târgu-Mureș, 2001.
130. Vișinescu, Victor, *O istorie a presei românești*, Editura Victor, București, 2000.
131. Vîrgolici, Teodor, *Retrospective literare*, Editura Pentru Literatură, București, 1970.
132. Zaciuc, Mircea, *Ca o imensă scenă Transilvania...*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996.
133. Zigu, Ornea, *Junimea și junimismul*, Editura Minerva, București, 1998.

2. LUCRĂRI COLECTIVE

1. Antohi, Sorin (coord.); White Hayden; Griffin Roger, *Modernism și antimodernism*, Editura Cuvântul a Muzeului Literaturii Române, București, 2008
2. Bodea I. Gheorghe ; Suciu T. Vasile, *Moisei*, Colecția *Biblioteca de istorie*, Editura Vatra, Târgu-Mureș, 1982,
3. Boldea, Iulian (coord.), *Ion Mureșan: Poetul for ever*, Tîrgu-Mureș, Editura Ardealul, 2008.
4. Boldea, Iulian (coord.), *Cornel Moraru. Critică și raționalitate*, Editura Arhipelag XXI, 2015.

5. Boldea, Iulian; Turcuș, Claudiu (coordonatori), *Norman Manea – departe și aproape*, Editura Arhipelag XXI, 2014.
6. Cesereanu, Ruxandra (coord.), *Curenți și tendințe în jurnalismul contemporan*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2003.
7. Chiorean, Ioan; Kocziány, Ladislau; Nițu, Valeriu; Ploeșteanu, Grigore. *Profiluri mureșene*, vol. I, Întreprinderea Tipografică Târgu-Mureș, 1971, și vol. II, Întreprinderea Tipografică Târgu-Mureș, 1973.
8. Eco, Umberto; Carrière Jean-Claude, *Nu sperați că veți scăpa de cărți*, (Convorbiri moderate de Jean-Philippe De Tonnac), Editura Humanitas, București, 2010.
9. *George Coșbuc interpretat de...*, Colecția *Biblioteca critică*, Editura Eminescu, București, 1982.
10. Glück, E., Neamțu G., Vatamaniuc D., *Studii și documente privind activitatea lui Ioan Slavici*, volumul I, Arad, 1976.
11. Hangiu, I., (coord.), *Presa literară românească. Articole-program de ziare și reviste (1789-1948)*, Editura pentru literatură, București, 1968.
12. Husar, Al.; Dulgheru Georgeta, *Coșbuc văzut de contemporani*, Editura Pentru Literatură, București, 1966.
13. Kocsis Francisko (coord.), *Bibliografia revistei Vatra (1971-2010)*, Editura Ardealul, Târgu-Mureș, 2011,
14. Kocsis Francisko, *Dirijabilul de hârtie*, (antologie de poezie) Editura Ardealul, Târgu-Mureș, 2011
15. Kocsis Francisko, *Puncte de reper*, (antologie de proză scurtă) Editura Ardealul, Târgu-Mureș, 2011
16. Petcu, Marian (coord.), *Istoria presei române*, Editura Tritonic, București, 2002.
17. Ploeșteanu, Grigore; Suciu, Vasile T.; Lădăriu, Lazăr, *Epopoea de pe Mureș*, revista *Vatra* – Biblioteca de istorie, Târgu-Mureș, 1985.
18. Popa, Mircea; Tașcu, Valentin, *Istoria presei literare românești din Transilvania de la începuturi până în 1918*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980.
19. Poptămaș, Dimitrie; Júlia, Mózes, *Publicațiile periodice mureșene 1795-1972*, Tip. Tipomur, Târgu-Mureș, 2000.
20. Rad, Ilie (coord.), *Secvențe din istoria presei românești*, Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2007.
21. Rad, Ilie, *Jurnalism românesc în exil și diasporă*, Editura Tritonic, București, 2010.
22. Tat, Alin (coord.), *Fides et Ratio în dezbatere*, Editura Viața Creștină, Colecția

„Aletheia”, Cluj-Napoca, 2002.

23. *Târgu-Mureș oraș al artelor*, volum editat de Primăria Târgu-Mureș în colaborare cu Revista *Vatra*, Târgu-Mureș, 2008.
24. *Un destin istoric: Biserica Română Unită* (Ancheta revistei *Vatra*). Volum realizat de Iulian Boldea, Al. Cistelean, Cornel Moraru și Virgil Podoabă, Editura Arhipelag, Târgu-Mureș, 1999.

3. DICȚIONARE

1. Balle, Francis (coord), *Dicționar de media*, traducere de Lucreția Vasilescu și Mihaela Constantinescu, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005.
2. Cosma, Ana, *Scriitori români mureșeni. Dicționar bibliografic.*, Târgu-Mureș, 2000.
3. *Dicționarul general al literaturii române*, coord. E. Simion, Editura Academia Română, Editura Univers Enciclopedic, 2005.
4. Hangiu, I., *Presa românească de la începuturi până în prezent. Dicționar cronologic* vol. III (1945-1989), vol. IV (1989-2007), Comunicare.ro, București, 2008.
5. Idem, *Dicționarul presei literare românești 1790-1990*, Ediția a II-a, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996.

4. ARTICOLE ȘI STUDII PUBLICATE ÎN PERIODICE

1. Articolul 29 din *Constituția Republicii Socialiste România*, 1965.
2. Articolul *Fuit <<Moftul Român>>*, în ziarul *Zeflemeaua*, 1902.
3. *Articolul IX din Declarația Drepturilor Omului*, 1789
4. Articolul *Un nou adept*, în *Tribuna*, anul III, 1886, nr. 230.
5. Articolul-program, *Vorba de acasă*, în *Vatra*, an I, nr. 1.
6. Baltag, Gheorghe, *Civilizația traco-daco-getică în zona Sighișoara*, în *Vatra*, seria nouă, nr. 2, 1984.
7. Boldea, Iulian, *Interviu cu Al. Cistelean „Critical nu-i doar o mașină de citit, ci și un stil, o fascinație, un seducător”* în *Vatra*, seria nouă, nr. 44, 2011.
8. Borbely, Ștefan, *Alchimia existenței*, în *Vatra*, seria nouă, nr. 1, 1986.
9. Borbely, Ștefan, *Expresionismul bine temperat*, în *Vatra*, seria nouă, nr. 4, 1985.

10. Borbely, Ștefan, *Jocurile poezilor*, în *Vatra*, seria nouă, nr. 1, 1986.
11. Borda, Mircea, *O nouă revistă social-culturală la Tg.-Mureș „Vatra*, în *Scînteia tineretului*, anul XXVII, nr. 6852, 1971.
12. *Cătră publicul român*, în *Tribuna*, anul I, nr. 1, 14, 1884.
13. Cernat, Paul, *O antologie cenzurată în România anilor '80*, în *Observator cultural*, nr. 469, 2009.
14. Ciocârlie, Livius, *Debut*, în *Vatra*, seria nouă, nr. 5, 1985.
15. Cioculescu, Șerban, *Caragiale gazetar*, în *Presa noastră*, nr. 6-7, 1962.
16. Cioroianu, Adrian, *Povești suprapuse. O nobilă familie românească*, în *Dilema veche*, nr. 354, 2010.
17. Cistelecan, Alexandru, *Scrisul pe dedesubt*, în *Vatra*, anul XX, nr. 226, 1990.
18. Cosma, Anton, *Cina cea mai lungă*, în *Vatra*, seria nouă, nr 3, 1984.
19. Cosma, Anton, *O sinteză necesară și utilă*, în *Vatra*, seria nouă, nr 2, 1984.
20. Culcer, Dan, *Chip de bărbat într-un perimetru de lumină și ordine*, în *Vatra*, seria nouă, anul XV, nr. 1, 1985.
21. Culcer, Dan, *Modificări în proza scurtă*, în *Vatra*, seria nouă, anul IX, nr. 100, 1979.
22. *Cuvinte de început*, în *Vatra*, seria nouă, anul I, nr. 1, 1971.
23. *Din nou la drum*, în *Gazeta Reghinului*, Reghin, anul I, nr. 1, 1990.
24. *Foaia ilustrată pentru familie Vatra*, în *Vatra*, anul I, nr. 24, 1894.
25. Foișoreanu, Voica, *Cine a fost Romulus Guga*, în *Vatra veche*, Anul V, nr. 10, 2013.
26. Giurgea, Adrian Armand, *Despre literatură și fosta securitate cu scriitorul Dan Culcer*, în *Litart*, anul II, nr. 6-7, 2011.
27. Grigurcu, Gheorghe, *Romulus Guga, poetul*, în *Vatra*, seria nouă, nr. 4, 1985.
28. Grior, Petru, *Cărturari bucovineni - Constantin Berariu*, în *Informatorul Moldovei*, 2014.
29. Guga, Romulus, *Studio - 25*, în *Vatra*, anul XIII, nr. 6, 1983.
30. Gyr, Radu, *Coșbuc, poetul luminișurilor*, în *Universul literar*, nr. 14, 1943.
31. *Învățătorul poporului*, anul I, nr. 1, 1848.
32. Kogălniceanu, Mihail, *Introducere*, în *Dacia literară*, nr. 1, Iași, 1940.
33. Maiorescu, T., *Leon Negruzzi în Convorbiri literare*, an. XXIV, nr. 7, 1890.
34. Manea, Norman, *Către Ernesto Sabato*, în *Vatra*, seria nouă, nr. 3, 1984.
35. Manolescu, Nicolae, *Cea mai gravă boală a tranziției*, în *România literară*, nr 36, 1999.
36. Martin, Mircea, *Între modernism și avangardism - B. Fundoianu la nivelul actual al*

- exegezei*, în *Vatra*, seria nouă, nr. 12, 1984.
37. Giurgea, Adrian, Armand, *Despre literatură și fosta securitate cu scriitorul Dan Culcer*, în *Litart*, anul II, nr. 6-7, 2011.
 38. Mitrea, Florin, *Cultura rezistenței și rezistența prin cultură*, în *Idei în dialog*, nr. 12, 2007.
 39. *Moisei - restabilirea unui adevăr istoric*, în *Vatra*, anul X, nr. 113, 114, 1980.
 40. Moraru, Cornel, *Confort Procust*, în *Vatra*, seria nouă, nr. 1, 1985.
 41. Moraru, Cornel, *Critică și avangardă*, în *Vatra*, seria nouă, nr. 4, 1984.
 42. Moraru, Cornel, *Critică și profunzime*, în *Vatra*, seria nouă, nr. 11, 1985.
 43. Moraru, Cornel, *Libertate însângerată*, în *Vatra*, anul XIX, nr. 225, 1989.
 44. Moraru, Cornel, *Nevoia de dialog*, în *Vatra*, seria nouă, nr. 6, 1985.
 45. Moraru, Cornel, *Recursul la real*, în *Vatra*, seria nouă, nr. 3, 1984.
 46. Moraru, Cornel, *Un nou început*, în *Vatra*, anul XXV, nr. 1-2, 1995.
 47. Moraru, Cornel, *Viața secretă*, în *Vatra*, seria nouă, nr. 10, 1984.
 48. Mureșan, Dumitru, *Poemele siameze*, în *Vatra*, seria nouă, nr. 2, 1984.
 49. Mușlea, Ioan, *E. M. Cioran Recitind ...*, în *Vatra*, seria nouă, nr. 2, 1984.
 50. Negrici, Eugen, *Trei particularități ale literaturii române din perioada comunistă*, în *Scrisul românesc*, nr. 10, 2009.
 51. Nistea, Cornel, *Un exercițiu al independenței și de stăpânire a fricii* - interviu realizat cu scriitorul Dan Culcer, apărut în revista *Discobolul*, 2007.
 52. Nistor, Eugeniu, „*Criticele*” lui Al. Cistelean și critica tradiționalistă, în *Litart*, Târgu-Mureș, anul II, nr. 11, 2011.
 53. Oișteanu, Andrei, *Rohmani-brahmani, călătoria unui motiv în spațiu și timp*, în *Vatra*, seria nouă, nr. 3, 1984.
 54. Perian, Gheorghe, *Poeți ce vin, Alexandru Mușina*, în *Vatra*, seria nouă, nr. 3, 1984.
 55. Podoabă, Virgil, *O listă după principiul acordeonului. Propunere de re-examinare*, în *Vatra*, nr. 1-2, 2005.
 56. Preda, Sorin, *Cu dragoste, despre București...*, în *Formula As*, nr. 651, 2005.
 57. *Punct și contrapunct*, în *Vatra*, seria nouă, anul III, nr. 12, 1973.
 58. Redacția revistei *Familia*, *Vatra - Salut la apariția primului număr al revistei în Familia*, anul VII, nr. 5, 1971.
 59. Redacția revistei *România literară*, *Vatra în România literară*, anul IV, nr. 20, 32, 40, 1971.
 60. Sălăjan, Vasile, *Vatra*, în *Tribuna*, anul XV, nr. 20, 1971.

61. Simuț, Ion, *Ce s-a întâmplat cu literatura română în postcomunism*, în *România literară*, nr. 7, 2008.
62. Sin, Mihai, *Destinul unui roman*, în *Vatra*, seria nouă, nr. 3, 1984.
63. Sin, Mihai, *Nevoia de proză scurtă*, în *Vatra*, seria nouă, anul X, nr. 106, 1980.
64. Slavici, I.; Caragiale, I.L.; Coșbuc, G., Articolul-program: *Vorba de acasă*, în *Vatra*, nr. 1, an.1, 1894.
65. Ștefanache, Corneliu, *Vatra în Cronica*, anul VI, nr. 21, 1971.
66. Tăslăuanu, Octavian C., *Anul 1913 în Luceafărul*, XIII, 1914, nr. 1.
67. *Vatra la un an de la apariție*, în *Steaua roșie*, anul XXIV, nr. 95, 1972.

5. SITOGRAFIE

1. www.unibuc.ro/CLASSICA/hanes3/cap2.pdf, site accesat în data de 17.01.2016.
2. <http://convorbiri-literare.dntis.ro/ANCHETA>, site accesat în data de 05.03.2015.
3. <http://www.rasunetul.ro>, site accesat în data de 02.03.2015.
4. www.revistavatra.ro, site accesat în data de 16.11.2015.
5. <http://www.zi-de-zi.ro/2015/10/14/realitatea-virtuala-a-poeziei-regasita-de-dumitru-mircea-buda/>, site accesat în data de 03.04.2016.